

Wstęp

Problem prawny przedstawionego opracowania dotyczy roli i znaczenia zasady pewności prawa w złożonej, wieloskładnikowej, wielopoziomowej i wielojęzykowej przestrzeni prawnej, jaką jest Unia Europejska. Ochrona pewności prawa jawi się jako podstawowy warunek prawidłowego funkcjonowania Unii na zasadach państwa prawnego, demokracji i poszanowania praw człowieka na jej obszarze, tj. we wszystkich państwach członkowskich UE. Sednem tej koncepcji jest zapewnienie, by każda norma prawna, która obowiązuje w tej Unii prawa znaczyła zawsze to samo, aby jej zastosowanie prowadziło zawsze do jednego tylko legalnego rozstrzygnięcia w konkretnej sprawie. By zatem podmioty prywatne prawa UE (obywatele i osoby prawne) miały gwarancję polegania na aktualnym stanie rozwoju prawa unijnego oraz przewidywania strategii i mechanizmów stosowanych przez instytucje i organy unijne oraz władze krajowe, tak w procesie ustawodawczym, jak i na etapie stosowania prawa przez organy sądowe i administracyjne.

Pewność prawa jest bardzo szerokim zagadnieniem, które może być analizowane na wielu płaszczyznach. Stanowi ona przedmiot badań teorii i filozofii prawa w ujęciu teoretycznym, porównawczym, ponadnarodowym i praktycznym, jest to żywy problem prawny takich gałęzi prawa, jak prawo administracyjne, w tym podatkowe, konstytucyjne, karne, cywilne. Tymczasem w tym opracowaniu prezentowana optyka zasady pewności prawa ma charakter ponadnarodowy i unijny, przedstawiana przez pryzmat dwóch zasad – kluczowych tak dla porządku prawnego w UE, jak i dla sytuacji obywateli państw członkowskich.

Po pierwsze, jest to zasada autonomiczności jednostki, wypracowana i utrwalona przez dekady w orzecznictwie europejskim oraz gwarantowana przez skuteczną ochronę praw podmiotów prywatnych wpisaną do prawa UE najwyższej rangi. Podejście to ma wymiar indywidualny, kiedy pewność prawa jest wykorzystywana do ochrony prywatnych interesów obywateli, które już powstały lub mają powstać w przyszłości, poprzez zasady takie, jak powaga rzeczy osądzonej czy ochrona uprawnionych oczekiwań.

Po drugie, jest to obowiązek państw członkowskich do zapewnienia pełnej skuteczności prawa UE (*effet utile*), realizowany głównie przez gwarancje formalnoprawne zawarte w gwarancjach wynikających z zasady legalności aktów prawa UE oraz z zasady niedziałania prawa wstecz.

Takie ujęcie pozwala jednocześnie na zestawienie obu wartości, którym służy prawo UE oraz na ich wzajemne skonfrontowanie. Docelowo takie zestawienie służyć ma połączeniu teorii prawa UE z rekomendacjami dla praktyki w postępowaniach przed pol-

skimi organami stosującymi prawo UE, tj. w postępowaniach administracyjnych i sądowych. Są to zresztą problemy, które wpisują się w jeden z najnowszych i najbardziej doniosłych prawnie nurtów orzeczniczych TSUE, z decydującymi reperkusjami w orzecznictwie sądów krajowych, w tym na temat wzruszalności ostatecznych decyzji administracyjnych i prawomocnych orzeczeń sądowych. Kwestie te stanowią też jeden z najważniejszych problemów związanych z zasadami równoważenia interesu publicznego i prywatnego, a tym samym zapewnienia równowagi pomiędzy trwałością a elastycznością prawa.

Biorąc to pod uwagę, przedstawione opracowanie ma na celu zbadanie relacji i ustalenie równowagi pomiędzy stabilnością i przewidywalnością prawa dla jednostek wyrażoną przez autonomiczność jednostek i ich prawo o charakterze podstawowym do skutecznej ochrony prawnej a systemowym rozwojem środowiska prawnego w UE, realizowanym poprzez budowanie Unii prawa, z wynikającym stąd zobowiązaniem dla państw członkowskich do zapewnienia pełnej skuteczności normom prawa UE. Wynikiem przeprowadzonych badań jest całościowy ogląd – systematyzacja i uzupełnienie – koncepcji zasady pewności prawa w ujęciu unijnym oraz postulaty dotyczące jej poszanowania w toku stosowania prawa UE w Polsce, co może przynieść wymierne korzyści instytucjom krajowym oraz obywatelom, bo zasada pewności prawa jest jednym z najbardziej skutecznych zabezpieczeń przed arbitralnością władzy, w tym o charakterze ponadnarodowym.